

det rykker ikke afgørende ved bogens indhold.

Oversættelsen, som er bibeholdt i den oprindelige form fra 1969, gengiver Speers ikke særlig litterære, men nøgterne og ind i mellem elegante tyske sprog.

Rasmus A.F. Quistgaard

Ockham som filosofihistorisk gestalt

Volker Leppin: Wilhelm von Ockham. Gelehrter, Streiter, Bettelmönch. Wissenschaftliche Buchgesellschaft 2003, 309 s.

I serien "Gestalten des Mittelalters und der Renaissance" i det tyske Videnskabelige Bogsekselskabs regi er i 2003 udkommet en meget læseværdig biografi om den middelalderlige tænker Wilhelm af Ockham (ca. 1285-1347). Forfatteren, Volker Leppin, har tidligere leveret flere bidrag til udforskningen og formidlingen af Ockhams værk og tænkning bl.a. bogen *Geglaubte Wahrheit. Das Theologieverständnis Wilhelms von Ockham* samt Wilhelm von Ockham, *Texte zu Theologie und Ethik*. I den foreliggende biografi formidles den nyere Ockhamforskningens indsigter. Karakteristisk for denne er ifølge forfatteren et stigende beredskab til at se Ockham i historisk kontekst. Resultatet af denne 'kontekstualisering' er på en gang et mere helstøbt billede af Ockham samt en relativisering af hans betydning for filosofi- og teolo-

gihistorien, som næppe bør overvurderes: Fra 16. til 19. århundrede var Ockham stort set en glemte tænker. Leppin præciserer Ockhams hovedindsats: Teologien var den "røde tråd i hans værk og i hans liv" (s. 2). Med dette udgangspunkt tegner der sig unægtelig et noget andet billede af Ockham, end det, som findes i den gængse filosofihistorisk skrivning, hvor Ockham reduceres til en eksponent for 'nominalismen' og til faderen til 'Ockhams rægekniiv'. Ockham bliver nu netop til en middelalderlig 'gestalt', hvis tænkning især må ses i lyset af de vidt forskellige institutioner (universitet, klosteskole, pavehof, kejserhof) i det middelalderlige samfund, som han kom i berøring med i løbet af sit ret bevægede liv. Således indeholder Leppins bog ud over en fremstilling af Ockhams tænkning også en fyldig historisk baggrundsinformation. Det er en af Leppins generelle pointer, at skolastisk filosofi ikke kan blive rigtigt forståelig, hvis man ikke tager højde for det 'intellektuelle miljø', som den er opstået i.

Den del af Ockhams liv, som vi kender til, er knyttet til fire byer: Oxford, London, Avignon og München. I Oxford studerede Ockham teologi på universitetet, mens han som franciskaner sikkert har gennemgået det propædeutiske artes-studium (som først og fremmest bestod i faget logik) i en af ordenens egne skoler. Som afslutning på det ni år lange teologistudium skulle den studerende selv afholde forelæsninger over Petrus

Lombardus' *Sentenssamling*, og på den måde opstod Ockhams første værk, den omfangsrige *Sentenskommentar*, hvori Ockham bl.a. udvikler sin lære om almenbegreberne ("der findes ingen almene ting uden for sjælen") samt undersøger og forsvare teologiens videnskabelighed (som netop er videnskabelig, hvis den ligesom de andre videnskaber overholder en vis 'rationalitetsstandard'). Efter Oxford har Ockham sandsynligvis (det er ikke direkte dokumenteret) opholdt sig i London, hvor han i forbindelse med sin artes-undervisning i franciskanernes skole må formodes at have forfattet sine kommentarer til den aristoteliske logik og fysik samt den systematiske anlagte *Håndbog i logik*, i hvis første del Ockham udvikler sin berømte lære om termernes måder at supponere (dvs. at stå for noget) på. I slutningen af det formodede Londonophold indtræder en drastisk vending i Ockhams liv. Den tidligere kansler fra universitetet i Oxford, Lutterell, anklager ham for hæresi. Ockham erklærer sig parat til at forsvare sig overfor paven, og de næste fire år tilbringer Ockham ved pavehoffet i Avignon. Hans proces skrider langsomt frem og kommer faktisk aldrig til en afslutning. Leppin formoder, at Ockham har brugt tiden på at forfatte sine syv *Quodlibeta*, som er en omfattende samling enkeltundersøgelser af teologiske spørgsmål (af særlig betydning for Ockhams tænkning er det om Guds frihed i kraft af sin absolutte potens, som tillader ham

at gøre alt, som blot ikke indeholder en selvmodsigelse). I Avignon møder Ockham franciskanernes ordensgeneral Michael af Cesena, som gør Ockham interesseret i striden om Jesu armod, hvorefter Ockham undersøger pavens udsagn om det emne og finder, at paven selv er en hæretiker. I 1328 flygter Ockham og Michael og andre franciskanere fra Avignon. De slutter sig til den tyske kejser, Ludvig af Bayern, som selv lå i strid med Avignon-paven. Ockham tilbringer resten af sit liv i kejserens residensby München, hvor han i de omfattende værker *Hahfemsdagesværket* og *Dialogus* beskæftiger sig med kirke- og magtpolitiske problemstillinger og spørgsmålet: Hvad betyder det, at paven er en hæretiker? I München skriver Ockham desuden to mindre logiske afhandlinger og en række mindre politiske skrifter, som til dels har karakter af realpolitisk rådgivning for kejseren.

Leppin slutter sin bog med et oprids af Ockhams (begrænsede) indflydelse i den sene skolastik frem til reformationstiden og med en skitse over Ockhambilledets udvikling i det 20. århundredes forskning. Det billede af Ockham, som Leppin selv tegner, er historisk set vel så nuanceret, som det overhovedet er muligt, når man tænker på det forholdsvist sparsomme kildemateriale. Den store spændvidde i Ockhams værk træder klart frem. At en sådan omfattende, historisk anlagt fremstilling ikke yder alle detaljer i Ockhams tænkning fuld

retfærdighed, bør ikke give anledning til en egentlig kritik; i den henseende kunne man eksempelvis beklage, at Leppin ikke behandler Ockhams lære om den intuitive og den abstrakte erkendelse fra prologen til *Sentens-kommentaren*, hvilket ville have kastet lys over diskussionen om teologiens videnskabelighed. Mentalitets- og institutionshistorisk udforskning af filosofiens historie er én ting, filosofisk fortolkning en anden. Leppins fremstilling løser imidlertid den første af disse opgaver så suverænt, at også den egentligt filosofiske fortolkning kun kan profitere af det.

Claus Asbjørn Andersen